

Interview met de heer H. Duyvendak (1925) en mevrouw Duyvendak. Interview afgenomen de dato 9 juni 2017 te huize van de heer en mevrouw Duyvendak in Oegstgeest.

Kader: het Oral History project 'Sprekend Humanisme'.

Opdrachtgever: Het Humanistisch Historisch Centrum in samenwerking met het Humanistisch Verbond.

Uitvoerende: Het Humanistisch Historisch Centrum.

Doelgroep: mensen die in de periode vanaf de oprichting van het Humanistisch Verbond (1946) tot tien jaar erna (1956) lid zijn geworden van het Verbond en van een lokale HV gemeenschap.

Doel: inzicht te krijgen wat het lidmaatschap van een lokale HV gemeenschap inhield. Voorts inzicht krijgen in wat humanistische waarden zijn voor deze groep respondenten uit de begintijd van het Verbond.

Soort interview: levensloopinterview.

Interviewer: Roy Jansen (HHC).

Onderwerpen:

Grootvader was Evangelisch-luthers. Vader van dhr. Duyvendak had al vóór de Eerste Wereldoorlog het geloof afgezworen, grootouders - van moeders kant - waren niet-christelijk, dhr. Duyvendak heeft een sobere maar prettige jeugd gehad, Jan-Willem Duyvendak, Familie is afkomstig uit Duitsland, boeren afkomst, mevr. Duyvendak Nederlands-hervormd opgevoed, vader niet-gelovig, ouders van mevr. naar Indië, Sumatra, vader was planter, mevr. is er geboren. Tweede Wereldoorlog, Jappenkamp, 1946 militaire dienst, verantwoordelijk zijn voor jezelf en je omgeving, omstreeks 1954 lid gemaakt van het HV, radiotoespraken van Jaap van Praag, getrouwd in 1954, Amsterdam, De Pijp, 1956 Geuzenveld, HV gemeenschap Tuinstad, Ger Neervoort, Erik Happé, meneer Polak, Partij van de Arbeid, architect, de tweede politionele actie, Yogyakarta, vader van mevr. zette vóór de oorlog in Djokja een filiaal op van firma Braat, huiskamerbijeenkomsten in Geuzenveld, met zijn lagere schoolvriend een architectenbureau voortgezet, utiliteitsbouw, in 1970 naar Oegstgeest, Humanisme is over je eigen leven beslissen, twijfel is het grootste goed.

Even de intro. Goedemorgen mevrouw en meneer Duyvendak. Hartelijk dank dat u mij hebt willen ontvangen voor dit interview. Mijn naam is Roy Jansen, degene die het interview afneemt. Het is vandaag 9 juni 2017 en zoals altijd beginnen we met de vraag: kunt u iets vertellen over uw achtergrond, over het nest waaruit u komt, over uw ouders.

#00:00:26-1# R: Zal ik maar beginnen? De (...?...) van mijn ouders is heel interessant. Mijn vader was de oudste van acht kinderen van een evangelisch-lutherse predikant en hij heeft toen hij denk ik 18, 20 jaar was, heeft hij het geloof afgezworen. Dat was eigenlijk nog voor de Eerste Wereldoorlog. Duitsland was (...?...) militaristisch en zo en hij vond het onbegrijpelijk dat er een god zou zijn die toestond dat de mensen elkaar afslachtten onder het motto God is met ons. Dat was natuurlijk wel een belangrijke stap. Bovendien, hij als oudste van die acht kinderen, en hij heeft dus eigenlijk / overigens heeft hij geen ruzie met zijn vader gehad erover, ze hebben een goede verstandhouding gehouden, maar het was natuurlijk voor mijn grootvader heel teleurstellend.

#00:01:46-2# I: Want hij was ook voorbestemd, zal ik zeggen, om predikant te worden?

#00:01:46-2# R: Nee, nee

#00:01:54-2# I: Wat je nog wel eens ziet in katholieke gezinnen, dat de ouders...

#00:01:54-2# R: Evangelisch-luthers en zelfs nog hersteld. Die merkwaardige luthers en hebben het nog een tijd, heel lang, zowat een eeuw, volgehouden om gescheiden te zijn. Maar hij was ook een beetje een uitzondering in dat gezin, want dat waren eigenlijk allemaal alpha-achtige kinderen en hij de enige die / hij is ingenieur geworden, hij heeft in Delft gestudeerd, werktuigbouwkundig ingenieur. Een bèta-man. Bovendien deed hij nog iets anders wat in de ogen van mijn grootvader heel vervelend was. Hij verloofde zich met een meisje van niet-christelijke ouders. Dus ook de ouders van mijn moeder waren niet-christelijk. Die grootvader was overigens notaris. Ik heb daar nog een leuk mopje over: De opa van mijn vader was predikant, die van mijn moeder notaris, zodat het wel waar is, dat braaf zijn in mijn genen een bezwaar is.

#00:03:23-9# I: (Lachend) Hier moet ik eens over denken, over deze...

#00:03:23-9# R: Maar mijn moeder, toen ze in dat gezin van die evangelisch-lutherse grootvader kwam, heeft heel gauw de harten veroverd onder andere omdat ze heel muzikaal was en een heel lieve vrouw. Maar mijn ouders hebben, zonder eigenlijk met het voorbeeld wat ze deden / eigenlijk werd er nooit over ethische kwesties gepraat, maar ik heb met hen als voorbeeld een geweldige jeugd gehad. En ofschoon ze het heel moeilijk hebben gehad - mijn vader is werkloos geweest in de crisistijd - desondanks hebben we toch een sobere, maar heel prettige jeugd gehad. En dat is eigenlijk het belangrijkste geweest, dat van jongs af aan leren verantwoordelijk te zijn voor je eigen leven, voor je eigen keuzes en dat was dus mijn achtergrond.

#00:04:41-6# I: Hebt u ook nog broers en zussen?

#00:04:43-7# R: Ja, ook wel grappig, mijn oudste broer is ook ingenieur geworden, mijn jongste broer is in Wageningen ingenieur geworden en alleen die tak is van die Duyvendak, want er zijn nog 22 nakomelingen van die acht kinderen, al die anderen zijn ook allemaal alpha-achtig geworden (mw. D.: En ook christelijk) en alleen de tak van mijn vader bèta.

#00:05:17-9# I: Bent u ook familie van die jongens die bij GroenLinks werken en de socioloog?

#00:05:23-4# R: Ja. Jan-Willem Duyvendak is de zoon van een neef. (Mw. D.: Die neef was ook luthers, Tom, zijn vader). Ja, de vader van die Jan-Willem is opgeleid ook als theoloog, ook evangelisch-luthers, maar hij heeft het geloof afgezworen en heeft ons verteld / trouwens, diens vrouw ook, ook opgeleid als theoloog, dat ze dat als een bevrijding hebben meegemaakt. We hebben met dat stel nogal wat gesprekken gehad, want we zijn samen op voorouderonderzoek geweest. We komen uit Duitsland, van boerenafkomst, en dan gingen we gezamenlijk in dat dorpje waar we vandaan kwamen, in een hotel en dan konden we dus met elkaar praten. Toen hebben ze verteld dat ze dat als een bevrijding hebben meegemaakt. (Mw. D.: dat ze eraf waren). En ook wel grappig is dat deze Tom vertelde dat zijn vader, die dus ook predikant was, een broer van mijn vader, ja, die familie Duyvendak van oom Henk, dat is mijn vader, dat waren aardige mensen, maar je moet wel een beetje met ze oppassen, want ze waren niet christelijk.

#00:07:09-7# I: (Lachend) Heidenen... Duyvendak is van oorsprong Duits, maar hoe is die naam dan zo vernederlandst?

#00:07:19-8# R: Doevendak, dat is plat voor duif, doeve, en dak met dack. En ik ben er niet echt achter gekomen waarom ze die naam hebben gekozen. Ik weet wel dat duiven houden heel lang voorbehouden was aan de adel en niet iedereen mocht duiven houden. Dus ik ben er erg nieuwsgierig naar, maar het is me niet gelukt om erachter te komen. Maar die waren dus boeren achter Osnabruck, een plaatsje, en dat is qua grond een vrij arme streek, dat wil zeggen zoiets als in Twente. En daar was het ook zo dat het voortbestaan van een boerderij, ja, er kon maar eentje eigenlijk die boerderij overnemen, dat was niet altijd de oudste, maar wie dat dat overnam, dan gingen de broers en zusters die konden dan kiezen tussen in dienst gaan bij diezelfde boerderij, voor hun broer of zus, of naar elders gaan. En die voorvader van mij is op een gegeven moment ook naar Nederland gegaan om / zoals de Hannekemaaiers die heb je in Friesland, (...?...) Duitse boerenjongens gingen in de hooitijd maaien in Friesland en verdienden daar dan een extra centje. Maar die voorvader van mij heeft het anders aangelegd. Hij heeft een meisje ontmoet waar hij mee getrouwd is en de vader van dat meisje had een kommenijswinkel, zeg maar kruidenierswinkeltje, en dat heeft hij voortgezet. (Mw. D.: In Amsterdam). En die zoon daarvan heeft dat ook gedaan, maar de zoon daarvan was mijn grootvader en die kon goed leren, zoals dat heette, en dat kon je kiezen vroeger, als je protestant was, werd je dominee en als je katholiek was, werd

je pastoor of onderwijzer. Die grootvader van mij koos dus voor theologie.

#00:09:59-5# I: En u, mevrouw Duyvendak?

#00:09:59-5# Mw. D.: Ik ben wel christelijk opgevoed, Nederlands-Hervormd, maar mijn ouders zijn naar Indië gegaan op een goed moment en daar is me wel door mijn moeder / en mijn vader was planter, hij zat op een plantage, dus ik zeg altijd 'van god en de wereld verlaten', maar mijn moeder heeft me toch altijd wel bijgebracht, die was gelovig en mijn vader niet. Ze was ook lid van de kerk en ik heb als kind erg geloofd in een God, ik heb ook heel vaak gebeden en gedaan, maar toen zijn mijn moeder en ik in een Japans gevangenkamp gekomen en daar ben ik mijn geloof kwijtgeraakt omdat een vriendinnetje van mij waar ik mee rondliep in dat kamp, een tomaatje stal van een ander volkstuintje die we nog in het begin hadden en toen zei ik: je mag niet stelen, en toen zei ze: ja, maar dan ga ik aan God vergiffenis vragen. Toen zei ik: 'Hoe doe je dat dan?' 'Dat vraag ik hem.' 'Wat zegt hij dan?' 'Dan krijg ik straf, dan moet ik honderd rondjes lopen in het kamp, heel hard.' Enfin, met dat verhaal kwam ik bij mijn moeder, want mijn moeder heeft altijd gezegd: er was één God voor iedereen (lachend). Toen zei ik: ja, er zijn andere goden ...? Daar had mijn moeder geen goed antwoord op, ze zei iets van: Andere mensen geloven wat anders en dat was voor mij reden om te zeggen: dan geloof ik ook geen geloof meer. Als je altijd hebt gezegd dat er maar één god is...

#00:11:48-4# I: Uw vader was planter. Waar in Indonesië?

#00:11:53-6# Mw. D.: Op Sumatra. Daar ben ik ook geboren. Hij is trouwens ook in Indië geboren en dat is hij eigenlijk zijn hele leven geweest en hij is naar de Birma-spoorlijn geweest en we zijn allemaal weer gelukkig teruggekomen. Mijn broer en zus waren in Holland tijdens de oorlog, want die moesten naar de middelbare school, dat deed je toen, die stuurde je naar Holland, dus ik ben met mijn moeder alleen in dat kamp geweest. Maar gelukkig allemaal eruit gekomen.

#00:12:22-4# I: Wat vond uw moeder ervan, dat u van uw geloof afviel?

#00:12:28-5# Mw. D.: Omdat mijn vader ook niet geloofde, vraag ik me nu achteraf wel eens af / ze is wel altijd lid gebleven van de kerk en mijn vader ook. Mijn vader heeft mijn moeder tien jaar overleefd, en op een gegeven moment zei mijn vader: 'He bah, het wordt weer kerstmis en dan krijg ik weer die juffrouw van de kerk' met een bloemetje.' (lachend) Toen zei ik tegen mijn vader: 'Maar wat let je om uit te schrijven?' Heeft hij niet gedaan. Óf in gedachte aan mijn moeder, dat zij wel geloofde, want hij geloofde helemaal niet. Zo gaat dat.

#00:13:05-0# I: Dus u bent uit de kerk getreden ook?

#00:13:13-2# Mw. D.: Ik ben nooit lid geweest van de kerk. Ik ben wel gedoopt, maar dat was toen ik een baby was, dus daar kon ik niks aan doen.

#00:13:18-8# I: Maar u bent ook geïnteresseerd geraakt in dat humanisme op een goed moment. En u ook (tegen R.). Wanneer is dat bij u aangewakkerd, was dat in

uw studententijd?

#00:13:32-0# R: Toen ik in militaire dienst kwam. Het is een beetje een merkwaardige levensloop, in die militaire dienst, maar je had katholieke tehuizen voor militairen en protestantse tehuizen voor militairen en verder niks. Ik ben op een gegeven moment in de officiersopleiding bij de genie gekomen en dan moesten we ons op vrijdagavond in ons beste, 'eerste grijs' heette dat, beste uniform aankleden en dan werd ons geleerd tafelmanieren te hebben, voor zover je die al niet had. Dan waren daar de pastoor en de dominee bij en na afloop werden we gesplitst in een protestants en een katholiek deel die dan gesprekken hadden over ethische kwesties en zo. Het ergerde mij, er was toen nog / ik was toen helemaal niet bekend dat er een Humanistisch Verbond...

#00:14:41-3# I: Over welke tijd spreken we dan? U bent van 1925

#00:14:47-0# R: Ik ben in 1946, op 21-jarige leeftijd, in militaire dienst gegaan. November '44, (I: '46), '46, ja, heel goed, maar iets anders bestond er niet.

#00:15:10-0# I: Maar dat ergerde u? Dat er alleen maar een protestant en een katholiek was om over ethische en geestelijke vragen te praten en toen hebt u wat ondernomen? Of wat is er toen...

#00:15:24-9# R: Ik heb toen helemaal niets ondernomen. Maar er is eigenlijk nog iets anders, ik geloof wel dat ik dat toch ook moet vertellen. Ik heb als rekrut in militaire dienst meegemaakt dat jongens gepest werden. Je zat dan in een peloton en het peloton waar ik in zat, was verdeeld over twee slaapzalen. En in niet mijn eigen slaapzaal, maar de slaapzaal ernaast werd een jongen voortdurend gepest. En daar heb ik over liggen tobben; dat kan toch niet, dat moest stoppen, en toen heb ik wel iets ondernomen. Toen heb ik, toen ze weer iets van plan waren, gezegd: 'Jullie zijn lafaards, met z'n allen tegen deze jongen.' Ik geloof dat die jongen bedplaste en zulk soort dingen. En dat is voor mij eigenlijk een soort omslagmoment geweest, want het pesten stopte. Toen dacht ik: Hé, je kunt toch ook nog invloed hebben op je omgeving, door toch een keuze te maken en daarvoor te staan.

#00:16:48-7# I: Hoe werd erop gereageerd door degenen die de jongen zo pestten? Wat zeiden ze tegen u, weet u dat nog?

#00:16:54-4# R: Dat ik tegen het pesten was?

#00:16:59-0# I: Dat u mensen aansprak op hun pestgedrag, dat deed u eigenlijk. Hoe werd daarop gereageerd?

#00:17:03-0# R: Eigenlijk in de trant van: hij heeft wel gelijk eigenlijk.

#00:17:17-2# I: Het is goed dat hij het zegt? (mw. D.: Ja). Ze hadden dat nodig om te stoppen blijkbaar

#00:17:14-9# Mw. D: Ja, precies, dat je invloed kunt hebben op...

#00:17:22-8# R: Ja, voor mij was dat eigenlijk een soort belangrijk moment dat ik tot de conclusie kwam dat je niet alleen verantwoordelijk kunt zijn voor jezelf, maar ook voor de omgeving waarin je zit. Dat staat ook eigenlijk in de humanistische beginselen dat je dat kan zijn. Het Humanistisch Verbond bestond toen niet, maar wij zijn...

#00:17:54-0# I: Het is in dat jaar opgericht he, 1946?

#00:17:56-6# Mw. D: ja, in '46, maar toen hadden wij er nog niet van gehoord.

#00:18:03-3# R: Geen wonder dat ik dan niet wist dat het bestond. Wij zijn / wanneer hebben we die keuze gemaakt naar het Humanistisch Verbond? Dat is geweest na een begrafenis en ik moet zeggen dat ik niet meer weet wie we toen begraven hebben (Mw. D.: Ik dacht tante Gon). Was dat tante Gon? Dat was een zuster van mijn grootmoeder, van vaders kant en dat in de trein wij op de terugweg een gesprek kregen met iemand die naar diezelfde begrafenis was geweest en hoe dat gesprek verliep, weet ik niet meer, maar het was zo dat zij ons toen (Mw. D.: Ja, ze was lid van het Humanistisch Verbond) opmerkzaam gemaakt heeft en zei: waarom ben je dan niet lid (mw. D.: Van het Humanistisch Verbond) en toen ben ik lid gemaakt.

#00:18:55-4# I: Maar was dat dan in 1946, want volgens de gegevens van het HV bent u in 1946 lid geworden.

#00:19:01-7# R: Nee, die begrafenis moet geweest zijn (Mw. D.: Nee, dat was later) wij woonden toen al in Geuzenveld he? (Mw. D.: Dat weet ik ook niet meer wanneer dat was). Wij zijn getrouwd in '54 en in '56 (Mw. D.: We zijn twee jaar verloofd geweest). Ja maar wij waren toch getrouwd toen dit gesprek er was. Maar dat moet bekend zijn wanneer dat is geweest.

#00:19:31-5# I: Ja, volgens mijn gegevens, want ik heb een overzicht gekregen van de leden, die tussen 1946 en 1955 lid zijn geworden.

#00:19:44-6# R: En dus voor '55 zijn we lid geworden?

#00:19:44-6# I: Volgens mijn gegevens 1946, maar dat klopt dus niet. Ik kan me ook vergist hebben hoor.

#00:19:58-6# R: Maar misschien zijn we in het eerste jaar van ons huwelijk. (Mw. D.: Dat zou ook kunnen, we zijn in '54 getrouwd en wij waren samen in die trein, dat weet ik wel.)

#00:20:03-1# I: Ik ga dat nog eens nakijken.

#00:20:06-3# R: En die tante Gon, nu je dat zegt, dat was dus ook iemand die zich had, nooit getrouwd geweest, geloof ik, maar die had zich ingezet voor allerlei / ik geloof dat ze een huishoudschool hier had opgericht.

#00:20:25-9# I: Maar dat gesprek in die trein, dus na die begrafenis kwam u in gesprek met iemand die lid was van het HV. Maar hoe komt zo iemand erop om te zeggen: 'Ik ben lid van het HV en als ik jullie zo beluister, zou je ook lid van het HV moeten worden.' Hoe verloopt zo'n gesprek dan, vraag ik me af.

#00:20:47-9# R: Dat kan ik me niet meer herinneren, maar ik denk dat in dat gesprek gewoon bleek dat wij eigenlijk humanistisch dachten. (Mw. D.: Ze was ook op die begrafenis, vandaar dat we in gesprek kwamen). Waarom ben je dan geen lid van het Humanistisch Verbond. (Mw. D.: En jouw moeder luisterde altijd naar de praatjes van Van Praag, op de radio.)

#00:21:15-4# I: Op de zondagochtend? (Mw. D.: Ja, die vertelde dat ook dat je daar eens naar moest luisteren.

#00:21:27-4# R: Ja, maar die had ook goede contacten met de oprichters van de VPRO in Hilversum als vrijzinnig-protestant.

#00:21:37-2# I: Dus uw moeder luisterde naar de zondagochtendpraatjes van Van Praag. Grappig. Maar u wist dat niet?

#00:21:48-9# R: Nou, dat herinner ik me niet meer.

#00:21:55-3# I: Vanaf het begin is dat zo geweest, vanaf 1946 volgens mij, dus vlak na de oprichting kregen ze ruimte bij de VARA om hun zegje te doen. Was uw moeder dan ook een beetje humanistisch?

#00:22:10-1# R: Mijn moeder was in ieder geval niet christelijk en in de praktijk zou je zeggen: dat is humanistisch. Maar zij had meer contacten in de praktijk / ja mijn moeder heeft het heel zwaar gehad hoor, want mijn vader is overleden toen hij 56 was en er was geen pensioen, dus zij moest toen in '45, mijn vader is overleden in '44, en zij heeft nog één jaar betaald gekregen uit die baan van mijn vader. Toen moest ze eigenlijk zelf in haar onderhoud voorzien, want de kinderen waren of nog op school of aan het studeren of verpleegster dat leverde ook niet zoveel op en ik daarna in militaire dienst. Dus we konden mijn moeder helemaal niet onderhouden. Die is toen huishoudster geworden en dat heeft ze gedaan tot aan (Mw. D.: toen ze met juffrouw Wijers ging samenwonen). Op een gegeven moment is ze gekomen bij een mevrouw die fysiotherapie gaf, Mensendieck, en daar is ze gekomen omdat de moeder van die mevrouw oud was, eigenlijk is ze voor die moeder gekomen om het huishouden te doen. Zelf met die Mensendieck had ze het ook druk. Toen zijn ze vriendinnen geworden en toen zijn ze ook samen, toen ze stopte met die Mensendieckpraktijk, hebben ze samen nog op een flatje gewoond. Mijn moeder is tenslotte in een bejaardentehuis terecht gekomen van de stichting Pro Senectute. Zegt dat je wat? Dat is Voor de ouderdom. En dat is een stichting om mensen als bejaarden in een verzorgingstehuis te ondersteunen, maar dat is een beetje elitair, want het is dan vooral voor mensen die een goed bestaan hebben gehad, maar verarmd zijn. Dus het was ook een beetje een keuze van: het zijn zulke / uw moeder is vrouw van de directeur van een fabriek geweest en je kunt het niet helpen. Maar er was dus een bepaalde stand waar daarvoor gezorgd werd. (Mw. D.: Daar heeft ze

het ook heel fijn gehad). Ze heeft het daar heel goed gehad ,ja.

#00:25:27-5# I: Mag ik nog even terug naar uw diensttijd? Op een gegeven moment heeft u ingegrepen bij pestgedrag, u dacht al humanistisch, dat mogen we wel zeggen, maar het verbaasde u dat er alleen maar een pastor was en een dominee en niet iemand die de niet-kerkelijken zou kunnen bedienen, om dat zo te zeggen. Heeft u er iets in ondernomen, want op een goed moment is dat wel, ook in het HV, een onderwerp geweest om in de krijgsmacht een humanist geplaatst te krijgen. Weet u daar nog iets van of niet, of was dat na uw tijd?

#00:26:06-5# R: Nee, eigenlijk, nee. (Mw. D.: In Geuzenveld zijn we ineens betrokken geraakt). Ja, maar het ontstaan van die humanistische tehuizen...

#00:26:12-1# I: Dus u constateerde: er was alleen een katholiek en een protestant om geestelijke verzorging en ethische vragen te behandelen van dienstplichtigen, maar er was geen humanist. Dat verbaasde u, want je werd automatisch ingedeeld of bij de een of bij de ander, terwijl je niet gelovig was. Maar hebt u daar zelf nog iets in ondernomen om...

#00:26:34-6# R: Op dat moment niet, nee.

#00:26:40-6# I: Want er waren natuurlijk meer jongens denk ik die niks waren, zagezegd.

#00:26:46-1# R: Nou, kijk, je bent er eigenlijk niet zozeer mee bezig. Pas later heb ik mij wel ingezet om dat te steunen, of ingezet is wat te groot, want je zit tegenover een man die helemaal niet zo erg actief is geweest hoor, als humanist

#00:27:10-5# I: Daar komen we nog over te spreken, meneer Duyvendak

#00:27:13-5# R: Maar het ontstaan van de humanistische tehuizen, wanneer is dat dan geweest? Toen ze er eenmaal waren heb ik daar dus / nou, je kon zelfs apart geld daarvoor storten, dat heb ik ook wel gedaan.

#00:27:34-7# I: Ik weet niet precies wanneer dat is opgericht, die humanistische tehuizen, ik denk een jaar of vijftig? Maar dat hebt u actief gesteund?

#00:27:42-5# R: Nou ja, met geld. (Mw. D. Ja, met geld gesteund, inderdaad.)

#00:27:48-5# I: Dus het lidmaatschap dateert van u beiden van rond '54, '55.

#00:27:59-1# R: Ja

#00:27:57-8# I: Woonde u toen ook al in Oegstgeest of niet?

#00:28:01-3# R: Nee, in Amsterdam

#00:28:06-1# I: In Amsterdam. En was u ook lid van de gemeenschap, van een

humanistische / van een kring ofzo?

#00:28:08-2# R: (Mw. D: In Geuzenveld is dat begonnen.) Maar dat was in '58. We zijn in '58 naar Geuzenveld verhuisd, we zijn ons huwelijk begonnen in De Pijp in Amsterdam, twee hoog voor, dat zijn van die rugwoningen met die alkoven. Zij idealiseert dat nog altijd. (Mw. D.: Ja, ik was het huis uit en dat was een bevrijding) (gelach). Er kwam toen ook huizen nood. (Mw. D.: We waren blij dat we iets hadden). Ik weet nog wel dat ik, toen ik getrouwd was, naar het huisvestingsbureau ging en vroeg: 'Kunt u mij op een lijst zetten voor een huis?' 'Meneer komt u maar terug als u twee kinderen hebt.'

#00:29:07-7# I: Nou, dat was een boodschap he? Aan de slag!

#00:29:09-7# R: Wij hebben toen een huis gekregen, maar toen hebben we gesmokkeld administratief met een kind, dat is namelijk geboren toen we net één week al verhuisd waren. Maar die is door de kennis van een kennis van een kennis administratief als geboren zijnde... (gelach).

#00:29:37-5# I: Maar u bent dus in De Pijp gaan wonen aan het begin van uw huwelijkse leven om dat zo te zeggen en daar was nog niet sprake van een humanistische gemeenschap?

#00:29:48-2# Mw. D: Nee, helemaal niet.

#00:29:49-6# I: En daarna bent u naar Geuzenveld verhuisd

#00:29:57-6# Mw. D: Ja, Tuinstad en daar was een heel actief bestuur met Ger Neervoort en Erik Happé en meneer Polak zat erin.

#00:30:05-7# R: In ieder geval heel duidelijk een gemeenschap in oprichting (Mw. D.: een heel actieve gemeenschap in oprichting. We hebben zelfs een landdag georganiseerd).

#00:30:21-6# I: U was er dus actief in die gemeenschap?

#00:30:27-1# Mw. D.: Ik zat ook in het bestuur voor de administratie met deze twee jongens die ongelooflijk actief waren. Je had in Geuzenveld een eiland voor de jeugd en dat hadden we afgehuurd en daar hebben we een Landdag gehouden.

#00:30:52-6# R: Dat was overigens een cadeau van de Bijenkorf aan de gemeente en dat was heel leuk. Geuzenveld was natuurlijk helemaal westelijk van de tuinsteden en we zijn er gekomen toen die huizen allemaal gloednieuw waren en die hele wijk was nieuw. We zijn toen op een of andere vanzelfsprekende manier kennissen, vrienden geworden. (Mw. D.: Ja, met de familie Rogge ook). Maar omdat zij als secretaresse zo actief was, kregen we ook veel te maken met... (Mw. D.: ja, we hadden allerlei mensen die kwamen lezingen geven...)

#00:31:57-9# I: Waren dat huiskamerbijeenkomsten of was dat in een zaaltje?

#00:32:01-3# Mw. D: Nee, dat was gehoord voor de Tuinsteden West. Van Praag is daar geweest. Ik heb nog zo'n tikmachine van Van Praag, zo'n heel ouderwets ding.

#00:32:19-3# I: Van hem gekregen?

#00:32:20-5# Mw. D: Dat gaf hij aan het bestuur en toen heb ik het gekregen omdat ik altijd zat te typen.

#00:32:30-7# I: Van Praag was een van de sprekers, Brandt Corstius misschien? Anton Constandse?

#00:32:36-7# Mw. D.: Nee, er was nog iemand (gerommel door papieren)

#00:32:46-6# I: Stuiveling?

#00:32:54-5# Mw. D.: Nee ook niet. Iemand uit de politiek van de Partij van de Arbeid, wie was dat? In de jaren vijftig.

#00:32:59-4# I: In de jaren vijftig, wie zou dat geweest kunnen zijn?

#00:32:59-4# R: Ja, want het was ook nogal links georiënteerd

#00:32:52-1# I: Socialistisch ...

#00:32:57-3# R: Ja, en zij is dat altijd gebleven (gelach)

#00:33:14-8# Mw. D.: Ja, ik probeer zelfs de Jehova's getuigen nog humanist te maken (gelach)

#00:33:24-6# I: U heeft een missie in het leven

#00:33:14-8# Mw. D.: Ja (gelach), het is me nog nooit gelukt, maar ze hebben mij ook nog niet om kunnen praten.

#00:33:31-6# I: U bent altijd lid geweest van de Partij van de Arbeid?

#00:33:31-6# Mw. D.: Ik ben altijd lid geweest en ik ben het nog.

#00:33:34-9# I: U ook?

#00:33:37-8# R: Nee, nou, bij de eerste verkiezingen na de oorlog, ik geloof dat ik, ja ik was wel 21, wel gestemd heb, maar toen heb ik mijn moeder overtuigd dat ze PvdA moest stemmen, dat was natuurlijk ook nieuw, en dat heeft mijn oudste broer, die was toen nog geen directeur van een onderneming, maar die vond het maar niks. Dat heeft hij me heel kwalijk genomen. Ik geloof dat ik de eerste keer ook PvdA gestemd heb, maar naderhand heb ik ook wel eens stiekem VVD gestemd, als ondernemer, en dat is dan overgegaan naar D66.

#00:34:23-3# I: Een wat mildere vorm van het liberalisme (gelach)

#00:34:29-3# R: Maar dat was een hele prettige ... (geëmotioneerd) ik raak nota bene geëmotioneerd over het feit dat ik zelf helemaal niet zo actief ben geweest in die tijd, maar zij wel.

#00:34:52-1# I: Had dat een reden? U had het gewoon druk als beginnend architect?

#00:35:02-2# R: Ja, toen we daar kwamen was ik nog in dienst van een bureau als werknemer, maar wel in '63 samen met mijn vriend zijn bureau voortgezet.

#00:35:15-8# Mw. D: Hij is een ontwerper en een denker en ik ben een doener.

#00:35:24-9# R: Ik ben niet zozeer ? als wel creatief bezig zijn, de zin van mijn leven is dingen maken eigenlijk.

#00:35:29-8# I: Zeer prijzenswaardig, ieder heeft zo zijn eigen stijl. Maar toch, u raakt geëmotioneerd daardoor, voelt u zich een beetje schuldig dat u te weinig hebt gedaan? Of moeten we even pauzeren? (Pauze)

#00:35:49-0# I: We hervatten het interview en meneer Duijvendak vertelt nog iets over zijn diensttijd.

#00:35:57-7# R: In het begin dacht ik nog dat het goed was dat militairen naar Indië gingen om daar de orde te herstellen, zo werd dat ook voorgesteld. Maar ik ben daar eigenlijk vanaf geraakt in militaire dienst doordat / op een gegeven moment is Djokja [Yogyakarta] veroverd, bij de tweede politionele actie of zoiets, en Soekarno gevangen genomen. Toen ontstond er, toen was ik inmiddels officier, een soort hoerastemming van: wat zijn we goed en zo moeten we doorgaan en ze in de pan hakken en zo. Dat was niet wat ikzelf me erbij voorstelde.

#00:36:54-2# I: Was u op de hoogte van het verlangen van de inheemse bevolking, om het zo maar te zeggen, op onafhankelijkheid? Werd er in die tijd ook voldoende over gepubliceerd in de pers, kon je je een mening vormen over wat daar gebeurde?

#00:37:13-6# R: Jawel. Mijn ouders, maar dat geldt voor haar ouders ook, mijn ouders zijn altijd met die Indonesische bedienden omgegaan als gelijkwaardige mensen. En mijn moeder heeft nog heel lang gecorrespondeerd, tot 1940 toen het niet meer kon, met die bedienden. Dat ging via een schrijver, want die mensen konden niet lezen en schrijven. Daar kwam ook nog bij dat een andere broer van mijn vader, dat is een wereldberoemde sinoloog geweest, professor Duyvendak, en die had contacten met toenmalige mensen die er ook heel erg voor waren om (...?...) Indië echt vrij...

#00:38:16-8# I: Ja ja, die steunden het onafhankelijkheidsstreven van de bevolking...

#00:38:23-9# R: Ik zat toen eigenlijk in dat dilemma dat je dus enerzijds / dat leger deed goed en moest toch verder en eigenlijk was dat helemaal niet goed, ze hadden het op een andere manier moeten aanpakken en al die overeenkomsten die er geweest zijn, nog onlangs heb ik gezien wat de mogelijkheden waren van de overeenkomst van Linggajati, heb ik nog eens nagelezen. En het is ongelooflijk dat dat hier in Nederland niet is aanvaard. Dat is door de KVP en de CHU afgestemd. Wat hield dat in? (?) Dat hield in dat de Indonesiërs (?) eigen regering op Java en ik weet niet zeker of Sumatra erbij was, Java, Bali en Sumatra, maar de rest van de eilanden zou onder Nederlands beheer blijven - vonden de Indonesiërs goed. En zouden ze dus tezamen een soort overeenkomst hebben om ...

#00:39:46-1# I: Een samenwerkingsverband?

#00:39:46-1# R: Ja, en dat hebben ze dus hier in Nederland in het parlement afgestemd. Dat is toch krankzinnig?

#00:39:54-9# I: Ze wilden alles.

#00:39:54-9# R: Ja, ze dachten dat ze het wel zouden redden om het weer een kolonie te maken. (Mw. D.: Ja en ze vonden ook dat die mensen dat niet konden.)

#00:40:07-6# R: Maar goed, we zijn de draad kwijt.

#00:40:14-2# I: Nou, het is wel een interessante draad hoor, (gelach) vanuit uw opleiding als officier komen we hier terecht. Maar u had het ook over uw ouders, die de bedienden menswaardig, vanuit een humanistische gedachte zeg ik dan maar, bejegenden in tegenstelling tot heel veel anderen, denk ik, in Indonesië die de bedienden als ...

#00:40:34-5# R: Nou, dat weet ik eigenlijk niet. Overigens ben ik pas onlangs achter gekomen wat mijn vader heeft gedaan. Mijn vader werkte bij de firma Braat, dat was in Indonesië, je had dat hier in Nederland ook, in Indonesië had je dus een machinefabriek, een constructiewerkplaats Braat, firma Braat. Hij heeft in Yogyakarta een filiaal daarvan opgericht. Dat lag dan middenin die suikerplantages en het was dan makkelijker om ter plaatse ook dingen te doen. Hij is op een gegeven moment verhuisd, we zijn verhuisd naar Soerabaja omdat mijn vader een andere baan kreeg. Ik heb nooit anders gedacht dan: Dat zal wel een betere baan geweest zijn dan die fabriek. Ik heb van mijn broer gehoord, pas twee maanden voordat mijn broer overleed, dat dat helemaal niet was vanwege een betere baan, maar dat hij een meningsverschil had met de hoofddirectie over het personeelsbeleid. Ik heb dat nagezocht en er zijn stakingen geweest en ik denk dat hij het gewoon niet eens was met het beleid van de hoofddirectie over dat personeel. Er is ook, herinner ik mij, na de bevrijding, een jaar of '46, een man bij ons op bezoek geweest die om financiële steun kwam vragen. We hadden helemaal geen geld, maar 'ja, want uw vader is altijd zo goed voor ons geweest'. Dat was dus een Indo, een halfbloed en mijn broer beweerde dat hij dus ook had gestemd om de Indo, de halfbloeden, als ze hetzelfde werk deden als de volkomen blanken, hetzelfde salaris te geven. Nu heb ik dat niet kunnen vinden hoor, maar het is

natuurlijk wel heel opmerkelijk dat mijn vader dat toen zo gedaan heeft, maar dat heb ik nooit geweten. Mijn broer, die was zeven jaar ouder, die heeft hij dat wel blijkbaar verteld. En ik heb naderhand, dus onlangs, gezien dat er een staking is geweest.

#00:43:32-6# I: U heeft dat achteraf kunnen reconstrueren.

#00:43:32-6# Mw. D.: Je kunt veel op internet vinden, maar of het waar is...

#00:43:32-6# I: Dat is wat anders, ja. Even kijken: belangstelling voor het humanisme, al vrij vroeg in uw jeugd, zal ik zeggen. (Mw. D.: Ja, allebei) Van huis uit, zonder expliciet humanistisch te zijn opgevoed, de levenshouding van uw ouders...

#00:43:51-3# R: Zelf verantwoordelijk zijn, zelf denken. Niet doen omdat anderen dat zeggen, dat zit er van huis uit in.

#00:44:02-1# I: En zo gaandeweg, tot in de jaren '50, toen bent u getrouwd en bent u lid geworden van het HV. En dan in Geuzenveld, met name, erg actief. Tot hoe lang heeft dat geduurd, want hoe lang hebt u daar gewoond?

#00:44:11-8# Mw. D.: Tot wij hierheen verhuisden. We hadden vaste avonden in de maand dat je bij elkaar kwam en van alles organiseerde.

#00:44:22-9# I: Dat wisselde ook per locatie? De ene keer bij u, de andere keer bij iemand anders, van die huiskamerbijeenkomsten?

#00:44:31-7# Mw. D: Ja, huiskamerbijeenkomsten. Maar ook wel lezingen gevraagd van mensen in een ruimte.

#00:44:35-8# I: En u hebt één keer zo'n landdag georganiseerd. Zijn er nog andere activiteiten geweest die u zich herinnert?

#00:44:40-4# Mw. D.: Niet dat ik weet, want we zijn in 1970 hiernaartoe gekomen (I: Oegstgeest). En hier hebben we niks meer / ja, we krijgen nog altijd van alles toegestuurd...

#00:44:52-8# I: Was dat een bewuste keuze, toen u eenmaal hier gesetteld was, om niet meer deel te willen nemen aan een humanistische kring?

#00:44:59-7# Mw. D.: Ja, in Oegstgeest is er ook wel...

#00:45:03-5# I: Want u had inmiddels ook kinderen?

#00:45:03-5# Mw. D.: Ja, we hebben twee kinderen. We hebben het er vanochtend nog met elkaar over gehad dat we ze eigenlijk niet humanistisch hebben opgevoed, althans, niet genoeg (gelach)... Want die willen geen lid worden van het Humanistisch Verbond, maar ze zijn eigenlijk wel humanisten. Ze geloven geen van

beiden. Maar ze zijn ook allebei getrouwd met een katholiek, maar die ook afstand hebben gedaan, voor zover je dat weet.

#00:45:40-8# I: Maar goed, vanuit Amsterdam naar Oegstgeest, begin jaren '70. U zat middenin uw carrière als architect...

#00:45:52-0# R: Ja, dat is misschien tussendoor wel interessant. Ik heb op mijn tiende jaar, vierde klas lagere school, ben ik bevriend geworden met een jongen die ook tekende en ontwierp. En vanaf dat moment zijn we bevriend geweest, waren we al van plan om samen een architectenbureau te vormen. En dat is met omwegen / hij heeft in Delft gestudeerd, heeft in de oorlog onder moeten duiken en toen is dat voor mekaar gekomen. En op een gegeven moment ontstond er bij ons de behoefte om wat groter te gaan wonen. Wij woonden in een woningwetwoning en hij had een eigen huis gekocht, maar dat was ook te klein om toch iets ruimer te gaan wonen. Toen zijn we samen op zoek gegaan naar een bepaalde locatie. En om een lang verhaal kort te maken, toen hebben we dus dit rijtje huizen ontworpen samen en daar zijn we gaan wonen.

#00:47:09-0# I: Dus uw lagerschoolvriend werd ook uw buurman op een goed moment én partner?

#00:47:15-6# R: Ja, hij was al eerder gekomen bij een architect die zijn bureau wilde laten overnemen, laten voortzetten, en daar ben ik toen ook gaan werken omdat er zoveel werk was. Als medewerker en toen zaten we dus samen op dat bureau, waar hij toen al na twee jaar partner werd van die architect, maar die overleed zomaar plotseling. Toen hebben we dus samen dat bureau voortgezet.

#00:47:50-3# I: En met succes...

#00:47:50-3# R: Ja, we hebben heel veel gebouwd (Mw. D.: Scholen)

#00:48:00-1# I: Utiliteitsbouw heet dat, geloof ik? Scholen?

#00:48:00-8# R: Ja, vrij veel scholen, lagere school, of basisschool heet dat tegenwoordig, kleuterscholen...

#00:48:08-2# I: Door het hele land of alleen in het westen?

#00:48:10-3# R: Ja. (Mw. D.: Door het hele land eigenlijk wel) Bijvoorbeeld op de Universiteit Groningen is een cyclotron waar ze deeltjes bombarderen. Samen met een ingenieursbureau hebben we dat gedaan uit Utrecht. De LTS in Zaltbommel, de LTS in Nieuw-Vennep, de opleiding voor scheepsmachinisten, maar dat vak bestaat niet meer als zodanig. Vroeger gingen schepen kapot of machines gingen kapot en dan moest er dus iemand aan boord zijn die van wanten wist. Maar tegenwoordig gaat het net als met auto's, gaan ze minder kapot en dan gaan ze het dok in als er wat moet gebeuren dat belangrijk is.

#00:49:37-8# I: Het is niet meer noodzakelijk om zo'n mechaniker aan boord te

hebben.

#00:49:41-3# R: Die school is dus gewoon gestopt, is even een paar jaar ROC geworden, maar er zit bijvoorbeeld een machinehal in, een mooie hal, heel leuk was het om dat te ontwerpen waar machines stonden waarmee ze konden oefenen en een plaats waar ze konden lassen en zulk soort dingen. Het ROC had daar helemaal geen zin meer in, dus het gebouw is gesloopt, heel jammer. Een HTS hebben we gebouwd in Amsterdam voor chemie en werktuigbouw en dat soort zaken. Geen leerlingen meer, avondleerlingen vroeger heel in trek, dat gebeurt niet meer, dus die school is ook gesloopt.

#00:50:34-8# I: Word je daarin gekend als architect, als het besluit genomen wordt om zo'n school te slopen, wordt u dan gevraagd...

#00:50:46-7# R: (lachend) Of ik daar bezwaar tegen heb?

#00:50:49-3# I: Ja, of werkt dat niet zo? Er is toch wel intellectueel eigendom, zal ik zeggen, of bestaat dat niet?

#00:50:59-9# R: Auteursrechten? Nee, je hebt als architect / er is nu een en ander te doen over dat museum, (Mw. D.: Naturalis) / als architect heb je een opdrachtgever. Er zijn inderdaad wel auteursrechten aan verbonden, maar eigenlijk mag een opdrachtgever van gedachten veranderen na enige tijd. En als het een nette man of vrouw is, dan vragen ze eventueel of je die verbouwing wil doen, maar dat zijn ze helemaal niet verplicht. Ze kunnen zelf / We hebben een erecode dat wel is het fijn als die architect die die verbouwing gaat doen na jou, dat hij met jou contact opneemt en laat zien wat hij gaat doen. Maar dat is iemand ook helemaal niet verplicht, dat is een soort erecode. In dit rijtje dat wij dus samen gebouwd hebben

#00:52:16-0# I: Hoeveel huizen zijn dat? Vier of vijf?

#00:52:16-0# R: Negen woningen. In een van die huizen heeft mijn compagnon dus ook gewoond...

#00:52:29-5# Mw. D.: Alle bewoners hebben mee mogen praten in het begin

#00:52:29-5# R: Maar dat is heel gewoon. Als wij voor iemand bouwen, dan praat je met

#00:52:32-9# Mw. D.: Maar goed, nu had je een hele rij.

#00:52:41-9# I: Dus de huizen zijn ook nog verschillend?

#00:52:39-0# Mw. D.: Ja, ze zijn vanbinnen allemaal verschillend

#00:52:42-5# R: Als je goed kijkt, zie je ook aan de buitenkant dat ze verschillend zijn, want er zijn mensen die hebben er een stuk opgebouwd. (Mw. D.: Er wonen nog maar twee oorspronkelijke bewoners). Mijn compagnon en ik hebben daar zelfs tot

de rechter toe over geprotesteerd. Maar omdat dat stedenbouwkundig toelaatbaar was, hebben ze gezegd: (onverstaanbaar) kan niet.

#00:53:04-9# I: Zelfs daar heb je geen invloed op

#00:53:04-9# Mw. D.: Nee, maar er zijn hier wel net nieuwe bewoners gekomen die jou wel gevraagd hebben om advies te geven. Hangt van de persoon af.

#00:53:15-2# I: Door wie hebt u zich laten inspireren als architect, door welke architecten? Berlage of...

#00:53:19-0# R: In mijn jeugd hadden we in de leesportefeuille het tijdschrift *De Acht* en *Opbouw* en dat waren de nieuw-zakelijken. *De Acht* was een groepje Amsterdamse architecten die samen deden en *De Opbouw* was een Rotterdamse tak daarvan. Dat waren dus functionalisten. Mijn vriend en ik vonden wel dat het ook zo moest. En wat de vormgeving betreft, de Scandinaviërs, en vooral Alvar Aalto in Finland, zegt je dat wat? (I.: Die naam komt me wel bekend voor) (Mw. D.: Een heel beroemde architect). Die dus eigenlijk een heel eigen vormgeving wist te verbinden met dat functionalisme. Iets kan / echt pure functionalisten zijn helemaal uitgestorven met Jan Piet Kloos / het moet goed functioneren, dat hebben we altijd heel belangrijk gevonden. (I.: Maar het oog wil ook wat). Het moeten mooie ruimtes zijn.

#00:54:54-4# I: Ik was van de week in Utrecht bij De Stijl-tentoonstelling in het Centraal Museum en een groot architect die het Schröder-huis heeft gebouwd, is dat ook een functionalistische bouw? (onduidelijkheid over naam gebouw) Rietveld, was dat ook een functionalist?

#00:55:24-5# R: Nee, dat was geen functionalist. Hij was oorspronkelijk eigenlijk meubelontwerper. (I.: Ja, mooie tentoonstelling trouwens). Ja, wij (onverstaanbaar) dat niet meer op. Dat goed functioneren was niet zijn primaire uitgangspunt. Hij had een opdrachtgever, die mevrouw Schröder, waar hij overigens een relatie mee kreeg, die liet hem dus zijn gang gaan en er zaten wel allerlei dingen in waarvan je kunt zeggen: dat is wel innovatief en functioneel, schuifdeuren enzo. Maar hij was echt wel net zoals Mondriaan enzo. Wat Mondriaan in het platte vlak deed, deed hij driedimensionaal bij wijze van spreken. Ik heb in militaire dienst in mijn opleiding (onverstaanbaar) keken we vanuit het leslokaal altijd op dat huis. Dus dat was wel inspirerend. Maar daartegenover staat aan de andere kant van de weg een rijtje huizen wat hij ook gebouwd heeft, woningen, die zou je eigenlijk wel nieuw-zakelijk kunnen noemen. Maar de vraag was eigenlijk wat mijn inspiratie was.

#00:57:17-5# I: Ja precies, maar ook een vraag over humanisme. Kun je ook in architectuur de humanistische notie vertalen in ...

#00:57:29-8# R: Ja, je verantwoordelijk voelen voor wat je doet, dat dat niet is voor je eigen glorie, iconische bouwwerken maken, nee, je bouwt iets voor anderen. Je bent dienstbaar en je bent verantwoordelijk voor datgene wat je maakt en dat moet functioneren voor de mensen waarvoor je het doet. En dat lijkt mij een humanistisch standpunt (gelach).

#00:58:17-6# I: Dus ook daarin is uw humanistische levenswijze doorgesijpeld als het ware.

#00:58:23-9# Mw. D.: Ja, ik denk wel in alles wat je doet, vermoed ik. We moeten het hier op de wereld doen met de mensen, met elkaar, en dat lukt niet erg goed.

#00:58:39-3# I: Nee, er kan nog een hoop verbeterd worden. Maar even terug naar 1970, u kwam hier wonen, u was bezig uw architectenpraktijk hier op te bouwen met uw schoolvriend, u had jonge kinderen toen u hier kwam wonen

#00:58:51-4# R: Nou nou...

#00:58:51-4# Mw. D.: Twaalf en veertien, schoolgaande kinderen

#00:58:57-8# I: Hier was een humanistische gemeenschap, maar u hebt daar geen deel van uitgemaakt. Bent u ook nog benaderd?

#00:59:11-2# Mw. D.: Ja, we zijn ook wel eens benaderd door iemand die wist dat wij al zoveel jaar / we hebben wel eens een bloemetje gekregen, dat was die mevrouw uit Noordwijk / ja, nu zit alles in Den Haag. Je had hier een humanistische groep die af en toe met elkaar (R: Het heet Haaglanden). Ja, het is de regio. Je hebt hier een humanistische groep gehad, we hebben er één keer een toneelstuk mee gezien en samen gegeten in Warmond. Maar er is verder niks uit ontstaan.

#00:59:51-0# R: Maar dat ligt aan ons

#00:59:51-0# Mw. D.: Ja, dat ligt aan ons

#00:59:51-0# I: Maar het bestaat nog wel, maar u maakt er geen deel uit van uit?

#00:59:54-7# R: Die regio Haaglanden is heel actief en elke keer krijgen we die aankondigingen van de lezingen en dan denk ik: dat is interessant, maar gedeeltelijk (Mw. D.: Wij brengen het niet meer op), nee, maar ook toen we hier kwamen wonen zijn we ...

#01:00:21-1# Mw. D.: Ik denk ook dat dat kwam omdat ik in Amsterdam / Erik Happé en Ger Neervoort waren zo claimend vaak, ik moest daar zoveel voor doen, dat ik op een gegeven moment dacht: 'Het is goed dat ik verhuis'. Dan kom je even in een rustsituatie en dan wil je je hier ook niet meteen weer... Daar had ik geen zin. Ik ben gaan werken buiten de deur.

#01:00:50-9# R: Want in Geuzenveld het eerste jaar (Mw. D.: Toen zat ik met de kleine kinderen) was het voor jou echt een prettige bezigheid ook.

#01:01:00-6# Mw. D.: En dat kon ik allemaal thuis doen, vanuit dat bestuur. Typen en alles, verzenden, dat vond ik ook erg leuk om te doen, het waren ook leuke mensen.

#01:01:11-5# I: Waren dat notulen die u moest uitwerken?

#01:01:14-5# Mw. D.: Ja

#01:01:17-7# I: Dus die relatie in Geuzenveld werd een beetje knellend voor u. U was eigenlijk blij ...

#01:01:25-4# Mw. D.: Ja, die was zodanig dat ik dacht: ik ga hier niet meteen weer aan beginnen (gelach). Ook al omdat ik ging werken.

#01:01:38-1# R: En, je kunt het ook een smoes noemen, maar een eigen bureau, mijn architectenbureau dat claimt ook al je tijd. Je bent ook 's avonds en in de weekenden altijd daarmee bezig. Dat heeft dus prioriteit. We gingen wel naar musea, naar concerten en zo, maar toch heel beperkt. Hoewel, ik ben toen wel hier lid geworden van een koor en van een ensemble (Mw. D: ja, je hebt andere prioriteiten eigenlijk). Maar het Humanistisch Verbond had dus geen belangrijke reden, geen prioriteit.

#01:02:36-3# I: Een beetje doodgebloed als het ware?

#01:02:37-3# Mw. D.: Ja, maar we zijn het wel in hart en nieren.

#01:02:42-7# R: We betalen keurig lidmaatschap, voor twee. Zij is van de financiën, dus ik moet het even checken. (gelach)

#01:02:59-4# I: U heeft het al een paar keer gezegd hoor, maar als u in een paar woorden zou kunnen zeggen wat humanisme voor jullie allebei betekent. U bent allebei op leeftijd, u bent 92, u bent wat jonger, schat ik in.

#01:03:15-8# Mw. D.: Voor mij is het dat je over je eigen leven moet beslissen, dat er niet iemand anders is die dat bestuurt, je moet alles zelf doen. Het liefst allemaal met elkaar en in vrede, maar ja, helaas.

#01:03:34-3# R: Net als met die Jehova's getuigen die aan de deur komen, die hebben het over het leven na de dood, maar het leven is nu, het leven is eindig. Dat is altijd zo gebleven, heb ik nooit aan getwijfeld. Wat ook wel belangrijk is, dat je een zeker zelfvertrouwen heb ik vanuit mijn jeugd meegekregen. Want heel veel mensen zijn / jij zegt zelf altijd dat je veel twijfelt (Mw. D.: Ik ben wel een twijfelaar, ja). Maar in de praktijk (Mw. D.: Niet in alle dingen, ik weet een heleboel zeker). Twijfel is het grootste goed.

#01:04:39-7# Mw. D.: Ja, dat zei Jan Terlouw nog

#01:04:42-5# I: Werd er maar meer getwijfeld

#01:04:42-5# Mw. D.: Dan ga je erover denken.

#01:04:47-4# R: In de wetenschap is het belangrijk dat je begint met twijfel, maar toch kun je een zelfvertrouwen op de een of andere manier voelen of meekrijgen dat je weet tussen goed en kwaad, om maar wat te noemen.

#01:05:22-0# I: Dat je de juiste keuze maakt...

#01:05:22-0# Mw. D.: Nou, ik heb eens een gesprek gehad in mijn werk met mijn baas, ik heb bij het GAK gewerkt. Hij was katholiek en wij konden heel goed met elkaar discussiëren erover en toen zei hij: maar waar haal jij nou je wijsheden vandaan? Ik zeg: Van de Tien Geboden in zekere zin, je mag niet stelen, je mag niet... Ja, zei hij, maar dat is wel uit het geloof. Dat was het dan.

#01:05:54-7# R: De gelovigen denken dan dat Mozes dat van de berg heeft meegenomen. Humanisten zeggen: Nee, dat is mensenwerk.

#01:06:03-2# Mw. D.: Dat waren altijd wel leuke discussies, want hij twijfelde ook hoor.

#01:06:07-4# I: Gelukkig maar. Ik denk dat alles gezegd is, of niet? Over de relatie met het Humanistisch Verbond, het humanisme in de praktijk, de gemeenschap waar u toch een tijd lid van bent geweest in Amsterdam, als knellend ervaren op een goed moment en blij dat u hier enige afstand kon nemen.

#01:06:40-1# Mw. D.: Dat ik daardoor hier niet direct me verbonden heb met de groep.

#01:06:35-3# I: Maar ook niet in de tijd daarna. U heeft eigenlijk gezegd van: het is mooi geweest, ik heb andere dingen...

#01:06:49-6# Mw. D.: Ja, inderdaad, maar ik ben en blijf een humanist.

#01:06:53-5# R: Het komt toch door een belangrijk ding en dat is wat jij eigenlijk meer inbrengt. Je ergert je aan het feit dat de protestanten en de katholieken en al die (Mw. D.: christelijke), die doen altijd, zijn praktisch, geven steun (Mw. D.: met de vluchtelingen bijvoorbeeld) en waar zijn de humanisten dan? Wat doen die dan? Die geven dat ook wel, maar dat merk je minder.

#01:07:19-7# I: Het HIVOS, het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking, is ook actief.

#01:07:25-3# Mw. D.: Ja, maar ontwikkelingssamenwerking betrek ik altijd meer op het buitenland, dat je daar ontwikkelt en dat weet ik niet of dat zo goed is.

#01:07:33-3# I: U bedoelt de vluchtelingen die hier naar Nederland komen en of er ook vanuit het humanisme, vanuit het HV, actief in wordt gewerkt?

#01:07:39-1# Mw. D.: Ja, precies. Bijvoorbeeld met die vluchtelingen, dat waren allemaal weer christelijke mensen die meteen met dingen kwamen aandragen en

meteen hielpen en meteen insprongen...

#01:07:46-2# I: Naasteliefde he? (Mw. D.: Ja, precies!) Maar u zou eens moeten bellen met het hoofdbureau van het HV hoe dat zit (gelach).

#01:07:58-6# R: Het HIVOS is gewoon een aparte organisatie toch? (I.: Ja) Wel op humanistische grondslag, maar jij ziet dat dan in de Oegstgeester Courant en merkt het hier (Mw. D.: Dat de christenen onmiddellijk klaarstaan).

#01:08:22-8# I: Maar ik ben in Meppel geweest bij een mevrouw, op hoge leeftijd, en die heeft wel degelijk ook werk gemaakt van vluchtelingenwerk, maar dan in een eerder stadium. Dus de jaren 70, 80, toen de Tamils, en uit Ethiopië en uit andere delen van Afrika kwamen ook mensen naar Nederland en die heeft zich wel degelijk ingezet om die mensen te helpen en te begeleiden. Dat heb ikzelf ook gedaan, toen ik in Meppel woonde, heb ik jarenlang vluchtelingenwerk gedaan. Taallessen, begeleiden, kennismaken met de gemeente enzovoort.

#01:09:00-3# Mw. D.: Natuurlijk, ze zijn er ook, dat weet ik zeker, maar dat komt wat minder naar voren. Althans hier in Oegstgeest, in dat blaadje zijn altijd de / er is ook een blad en dat vind ik al heel mooi van de katholieken, protestanten en gereformeerden samen, die doen dan samen, maar ja, ze blijven ook weer alle drie apart. Dan denk ik: wanneer zou nou mijn moeder gelijk krijgen: er is maar één god voor iedereen? (gelach)

#01:09:35-1# I: Met al die verschillende partijen

#01:09:35-1# Mw. D.: Dat gebeurt nooit. Ik vond dat ook zo raar dat ik, ik was veertien jaar, meteen dacht: nou, hier geloof ik niet meer in, klaar uit. Maar ja, wel de Tien Geboden en je eraan te houden.

#01:09:51-7# I: Daar houden we ons aan vast. Ik denk dat alles gezegd is, althans in de context van dit interview.

#01:10:04-5# Mw. D.: Ja, inderdaad.

#01:10:04-5# R: Ja, ik denk het wel. Ik zit niet mijn hersens te pijnigen over wat zou ik nog wel naar voren hebben willen brengen, maar dat geloof ik niet.

#01:10:19-4# Mw. D.: We hebben alles kunnen zeggen.

#01:10:19-4# R: Ik heb wel een vraag in die zin, doe je dat nog steeds die begeleiding?

#01:10:26-4# I: Nee, want ik ben gepensioneerd he?

#01:10:30-3# Mw. D.: En je doet nu dit werk?

#01:10:30-3# I: Nou, dit is vrijwilligerswerk, ik zet hem even stop.

#01:10:31-6# Einde